

Studijní stáž (Zpráva z pracovní cesty)

Datum konání: 4. – 8. září 2023
Místo konání: The University of Manchester Library
Zpráva od: David Skoruša (Ústřední knihovna ČVUT)

Cíl pracovní cesty

Účelem této studijní stáže byla návštěva univerzitní knihovny v Manchesteru ([University of Manchester Library](#)). Tuto knihovnu jsem si vybral ze dvou hlavních důvodů. Prvním důvodem bylo místo, kde se knihovna nachází (Velká Británie), neboť toto prostředí vnímám v oblasti knihovnictví jako velice progresivní a inovativní. Druhým důvodem je pak široká škála školení pro podporu studia, výuky a výzkumu, které knihovna nabízí.

Samotná univerzita se nachází v jižní části města, v sousedství se nachází ještě další univerzita (Manchester Metropolitan University). Společně tak vytváří velký univerzitní kampus. [The University of Manchester](#) navštěvuje přes 40 000 studentů, z čehož zhruba 35 % je ze zahraničí. Kampus je tedy velice kosmopolitní, jako samotný Manchester.

Cílem studijní stáže bylo zejména načerpat novou inspiraci pro výuku informační gramotnosti, neboť mou hlavní náplní práce je podpora studentů v oblasti využívání elektronických informačních zdrojů. Okrajově mě také zajímalo téma otevřené vědy (open science). V neposlední řadě mi šlo o to poznat nové prostředí, získat cenné kontakty a posílit své jazykové kompetence.

Představení knihovny

Univerzitní knihovna je součástí [Research Libraries UK](#), což je konsorcium, které sdružuje význačné vědecké knihovny ve Spojeném království a Irsku. Snahou této organizace je podpora projektů a služeb, které mají dopad na výzkum a vzdělávání akademických pracovníků. Knihovna nabízí rozsáhlý fyzický fond (4 mil. výtisků), desítky tisíc časopisů a e-knih, stovky databází, a tak se řadí mezi nejlépe vybavené knihovny v zemi.

Z mého pohledu je však zajímavý rozsah poskytované vzdělávací podpory. Ten je zajišťován oddělením *Teaching, Learning and Students* (dále jen TLS), ve kterém jsem svou stáž absolvoval. Tým má 25 zaměstnanců, ale je potřeba ještě připočítat *Student team*, který se skládá z dalších zhruba 15 až 20 lidí. Hlavním pilířem je vysoce oceňovaný program [My Learning Essentials](#) (MLE), dále pak [My Research Essentials](#) (MRE), [Specialist Library Support](#), [Widening Participation](#) a Credit-Bearing Teaching.

Průběh pracovní cesty (vybraná setkání)

Během mé týdenní studijní stáže jsem měl možnost účastnit se několika setkání se zaměstnanci oddělení TLS. Téměř všechny se týkaly více či méně tématu informační

gramotnosti, a okrajově open science. Setkání byla koncipována jako vhled do portfolia již zmíněných programů/služeb, které oddělení TLS nabízí. Některá setkání pokrývala totéž téma vícekrát – Specialist Library Support. Níže uvádím výčet setkání, která mě nejvíce zaujala a obohatila svým obsahem.

Na úvod je vhodné říci, že celým týdnem mě provázeli dva buddy – Padma Inala a Dave Hirst (Obrázek 1). Během svého pobytu jsem se na ně mohl kdykoliv obrátit s žádostí o pomoc či případnými dotazy, ať se týkaly čehokoliv.

Obrázek 1

My Learning Essentials

Toto setkání bylo pro mě jedno z nejzajímavějších, proběhlo s již zmíněnými buddy. MLE je ústředním programem oddělení TLS. Je tvořen několika tématy, jako je například vyhledávání, psaní, ale také například plánování, studijní strategie apod. Je to tedy široký balíček nejrůznějších oblastí, ve kterých se student může rozvíjet.

Hlavním důvodem pro vznik programu, který letos slaví 10 let, byla nepříliš dobrá zkušenost studentů s podporou, která se jim od knihovny dostávala. Knihovna se proto rozhodla vytvořit jednotné místo, a to jak pro studenty, kteří podporu hledají intenzivně, ale zároveň přilákat i ty, kteří se ji zdráhají využít. Snahou také bylo poskytovanou podporu nabídnout široké škále studentů, bez ohledu na obor či ročník studia. Program byl vytvářen v úzké spolupráci s dalšími odděleními, i proto nabízí různorodá témata.

Studenti mohou využít tři formy, jak se o některém z nabízených témat dozvědět. První možností je Workshop, kde jsou různé termíny s časy, kam se mohou studenti přihlásit, dále Online resources, kde je dané téma zpracované v interaktivní prezentaci (Pro tento účel používají nástroj Blackboard. Dále je také využívána platforma [Medium](#)), a nakonec Drop-in.

Díky spolupráci s dalšími součástmi univerzity a akademickými pracovníky je program velice oceňovaný mezi akademickou obcí¹ i širší veřejností (K online zdrojům se může dostat kdokoliv.). Zájem z řad studentů je rok od roku vyšší.

Z tohoto setkání jsem si odnesl následující postřehy:

- Kooperace s více součástmi na jednotné podpoře pro široké spektrum studentů.
- Volně dostupné materiály a široká škála nabízených témat.

My Research Essentials

Setkání nad tímto [program](#) proběhlo s Kerry Scott (z oddělení TLS) a Clare Liggins (z oddělení Research Services; Obrázek 2). Tento program vychází z MLE, je však určen akademickým pracovníkům ve všech fázích jejich kariéry.

Obrázek 2

Na výuce se podílí oddělení TLS, ale z větší části spíše oddělení Research Services (RS), které zodpovídá za odbornější témata (research data management, data management plan, nástroj BlackDackel apod.). V případě, že někdo z knihovníků má zájem se do výuky programu zapojit, je mu nabídnuto školení (pozorování zkušenějšího člena týmu během přednášky, asistence během výuky, vedení výuky s někým zkušeným; v kooperaci s oddělením TLS a RS je možné vymyslet i nový seminář, jestliže má na to knihovník kompetence a má náležitě zpracované podklady).

Kerry i Clare mi potvrdili, že inspiraci pro samotnou výuku získávají nejčastěji ze zpětné vazby, od samotných vyučujících, ale také díky členství v nejrůznějších organizacích

¹ [Odkaz](#) na starší video, kde Dr Anna Goatman popisuje, jak program MLE pomohl jejím studentům.

(Academic Libraries North, CILIP). Zároveň mi zdůraznili, že v rámci výuky se zaměřují (netýká se to jenom MRE) na inkluzivitu a přístupnost. Velmi dobře mají také vyřešenou propagaci programu MRE, jelikož těží ze spolupráce s Engagement Librarians (viz níže), kteří znají příslušné kontakty.

V rámci programu je nejpoblárnější aktivita *Shut up and Write*, která vznikla na podnět samotných výzkumníků. Ti se na určitou dobu sejdou a píší své výzkumné práce. Účelem setkání je poskytnout prostor a čas pro psaní a navázání kontaktů mezi sebou. Ze zpětné vazby vyplynulo, že aktivita je mezi výzkumníky velice populární a žádána.

Z tohoto setkání jsem si odnesl následující postřehy:

- vzájemná spolupráce obou oddělení
- rozsah nabízených služeb
- zájem z řad akademických pracovníků

Student Library Team

Setkání vedl Michael Roughley, který je jedním z koordinátorů tohoto [týmu](#). Dozvěděl jsem se informace o hlavní náplni a aktivitách. Tým se skládá ze skupiny studentů (UG – undergraduate, PGT – postgraduate taught, PGR – postgraduate research), který spolupracuje s oddělením TLS.

Úkoly týmu lze rozdělit do 4 oblastí:

- a) pomoc při pořádání seminářů/workshopů (např. kurz Digital Society (viz níže); během seminářů jsou členové studentského týmu prodlouženou rukou lektora – komunikují s účastníky, vysvětlují nejasnosti atd.) a každodenním provozu knihovny
- b) vytváření, zlepšování a zajišťování kvality digitálního obsahu, jako jsou např. infografiky, videa, blogy a podcasty
- c) propagace aktivit a akcí knihovny s cílem sdílet informace se studenty
- d) poskytování studentského pohledu, což napomáhá ke zlepšování oddělení TLS/knihovny jako celku

Škála činností je tedy velice široká, a odpovídá tomu i počet studentů v rámci týmu, obvykle je to kolem 20, v letních měsících méně. Možná to někoho překvapí, ale místa jsou placená, studenti pracují několik hodin v týdnu.

Zajímalo mě, jakým způsobem se studenti mohou ucházet o místo v týmu, a jak se do něj dostanou. Michael mi vysvětlil, že místo je inzerováno na pracovním portále. Snaží se vybírat studenty z různých oborů a ročníků studia. Při výběru se zaměřují na schopnosti a dovednosti studentů, které mohou nejlépe přispět celému týmu. Zpravidla chtějí, aby měl student dobré komunikační schopnosti, byl iniciativní, kreativní, a pokud vyniká v určité oblasti (práce s daty apod.), tím lépe.

Michael mi dále představil aktivitu, za kterou měl studentský tým plnou zodpovědnost. Šlo o akci *Snack and Chat*, která probíhala od listopadu 2022 do léta 2023. Šlo o neformální setkání, kde nebyl stanoven program. Každý týden mohli studenti navštívit školící místnost, kde bylo připraveno občerstvení a měli možnost pobavit se

se studentským týmem. Hlavním účelem těchto setkání bylo vytvořit přátelské prostředí a nenásilnou formou představit služby oddělení TLS/knihovny. Zpětná vazba byla velice kladná a akce se bude nejspíše opakovat.

Z tohoto setkání jsem si odnesl následující postřehy:

- Myslím si, že vytvoření podobného týmu v českých podmínkách by výrazně přispělo k lepší propagaci knihovny jako celku.
- Líbí se mi, že zaměstnanci oddělení TLS získají tímto způsobem okamžitou zpětnou vazbu na připravované materiály pro semináře a workshopy, anebo na samotnou výuku.
- Několik členů studentského týmu jsem také potkal osobně, a musím říci, že jsem z nich cítil obrovskou chuť do práce.
- Příležitost pro studenty rozvíjet své dovednosti a znalosti.
-

Engagement Team

Přiznám se, že od tohoto setkání jsem neměl žádná zvláštní očekávání. Musím však říci, že mě práce tohoto týmu velice zaujala. Setkání vedla Janett Watson, jedna z členů [Engagement Librarians](#), která mi představila tým a jeho hlavní náplň.

Z prvotních informací jsem nejdříve nabyl dojmu, že tento tým je obdobou lokálních knihovníků (FMBI, FD, FJFI), nicméně to není tak úplně pravda a širší jejich podpory je dle mého názoru daleko větší.

Co vše vykonávají a za co odpovídají:

- podpora akademické obce (každý člen je spojen s určitou fakultou/institucí)
- velmi dobrý přehled o struktuře fakulty/instituce, jejím výzkumu, výuce, komunikačních kanálech atd.
- jak uvedla paní Watson, jsou „*visible human contact*“ – odpovídají na dotazy, reagují na zpětnou vazbu, setkávají se a poskytují podporu novým akademickým pracovníkům, zastupují knihovnu na schůzích různých oddělení (pro výuku, vzdělávání a výzkum atd.), poskytují poradenství v oblasti knihovnických služeb
- společně s kolegy z knihovny zajišťují služby na míru pro svou fakultu nebo další instituce
- spolupráce s akademickými pracovníky při zajišťování nových předplatných
- podílí se na různých projektech
- jsou hlasem akademické obce v rámci knihovny, s cílem zajistit potřeby pro výuku a výzkum

Z rozhovoru s Janette jsem vnímal velký zápal pro tuto práci a chuť posouvat věci dopředu. Když jsem si zpětně procházel prezentaci, kterou mi po setkání poskytla, uvědomil jsem si velkou sílu tohoto týmu. Zaměstnanci týmu jsou široce rozkročení do několika oblastí a musí mít všeobecný přehled o tom, co se děje na jejich fakultě (případně dalších přidružených institucích), ale také v rámci univerzity. Mám za to, že jsou důležitým mezičlánkem, který je dle mého názoru nepostradatelný.

Ačkoliv se toto setkání dotklo tématu informační gramotnosti v menší míře, i přesto jsem přesvědčen o tom, že bylo užitečné a donutilo mě přemýšlet o tom, jakým způsobem je ještě možné se přiblížit naší akademické obci.

Z tohoto setkání jsem si odnesl následující postřehy:

- Široká škála činností, které tým zajišťuje. Možná by stálo za to, přehodnotit roli našich lokálních knihovníků (obecně v ČR). Dát jim více prostoru proto, aby se lépe propojili se svou univerzitou, na které působí. Poznali ji více do hloubky (např. účast na schůzkách oddělení napříč fakultou, zejména oblast vědy a výzkumu).
- Kontakty. Jsou nedílnou součástí této práce, a dle mého názoru také nejdůležitější. Mít neustálý přehled o dění na své fakultě/univerzitě.

Teaching and Learning Pedagogy

Toto setkání bylo pro mě nejdůležitější, a to zejména z důvodu, jakým stylem výuku daného tématu přizpůsobit studentům tak, aby je bavila a odnesli si z ní to podstatné.

Setkání vedla Jennie Blake, která je jednou z vedoucích oddělení TLS.

Během našeho rozhovoru jsme si vyměňovaly názory o stylu výuky, často padala slova jako interaktivita, diskuse, inkluzivita. Potvrdilo se mi také, že oddělení TLS se snaží o to, aby výuku řídili a utvářeli samotní studenti. Knihovníci jsou v tomto případě spíše průvodci (oddělení TLS používá termín *facilitator*), kteří jim téma představí v základních principech (To však klade větší zodpovědnost na knihovníka, který výuku poskytuje, jelikož si musí být v tématu jistý.), studenti pak dotvářejí celkový kontext – ptají se, diskutují, zkoušejí, komunikují s někým s Library Students Team (Na roli týmu kladla velký důraz.), jelikož jsou na přednáškách často přítomni, tudíž mají určitou zpětnou vazbu na probírané téma.

Každý člen oddělení TLS má své pedagogické přístupy a způsoby, jak přednášku/workshop vést. Obecně však čerpají z těchto míst:

- a) [Jesse Stommel](#) – autor konceptu hybrid pedagogy (propojení online a offline části; více například [zde](#))
- b) [Maha Bali](#)
- c) [Fisher and Frey; Gradual release of responsibility](#) – což je pedagogický přístup, který jsem částečně uvedl výše
- d) [Critical Library Pedagogy in Practice](#) – několik článků o kritické pedagogice (volně dostupné)
- e) konstruktivistický přístup

Z výše zmíněných odkazů jsem se doposud setkal, ale pouze v teoretické rovině, s termínem hybrid pedagogy a konstruktivistickým přístupem. Velice mě však zaujal koncept *gradual release of responsibility*, který mi Jennie více přiblížila. Chci si o něm najít více informací a na menší skupině studentů ho zkusit aplikovat.

Do této části bych také zařadil krátký rozhovor s mou buddy Padmou Inala, který se sice konal mimo setkání s Jennie, nicméně mi potvrdil to, o čem jsme se bavili.

Padma mi říkala, že se během výuky orientuje výhradně na žáka – je to pro ni nesmírně důležité, zmínila také konstruktivistický přístup. Ze své práce má dobrý pocit, protože

vnímá, že studentům pomáhá na jejich cestě. Ráda vidí, jak studenti posouvají své dovednosti.

Z tohoto setkání jsem si odnesl následující postřehy:

- inspirativní přístupy pro výuku (gradual release of responsibility)
- užitečné odkazy, kde lze získat více informací
- znovu důraz na spolupráci s Library Students Team
- studenti jsou tvůrci programu
- inkluзивita, interaktivita, kolaborativní učení, praktické příklady, konstruktivistický přístup

Specialist Library Support

Jedná se o specializovanou podporu, která je rozdělena do 4 hlavních témat: Business data, Referencing support, Copyright, Advanced searching and systematic reviews. Tímto způsobem byla provedena i krátká setkání, která jsem měl možnost absolvovat. Stejně jako u MLE a MRE je i tato podpora poskytována formou workshopů nebo online zdrojů.

Advanced searching and systematic reviews

- jelikož nemám hlubší zkušenost se systematic reviews získal jsem díky tomuto setkání určitý přehled, a především pochopil rozdíl mezi systematic reviews X literature reviews
- důraz při samotné výuce je kladen na praktickou část, kde se studenti učí, jak takovou systematickou rešerší provést

Business data

- specializace na práci s faktografickými databázemi (např. Bloomberg) pro studenty a akademické pracovníky
- v rámci FAQ jsou zde z této oblasti nejčastější dotazy (Roli bude jistě hrát to, že součástí univerzity je Alliance Manchester Business School.)

Copyright

- téma autorského práva se ukázalo jako problematická oblast, proto vznikla specializovaná podpora

Referencing support

- citování je pro studenty velký problém, proto knihovna nabízí specializovanou podporu v této oblasti
- hlavním citačním nástrojem je Endnote – konzultace a workshopy
- univerzita používá vlastní citační styl (Harward Manchester Style)

Digital Society (Credit-Bearing Teaching)

Toto setkání bylo velice zajímavé, vedl ho můj buddy Dave Hirst, který společně s několika zaměstnanci oddělení TLS a členy Student Library Team zodpovídá za tento kurz, který je nabízen prostřednictvím University College for Interdisciplinary Learning (Nabízí [různorodé kurzy](#), které lze studovat v rámci studia.), ale provozuje ho knihovna.

Kurz oslavil nedávno 10 let své [existence](#), a má tedy již velkou tradici. Každoročně se do něj přihlásí cca 50 studentů. Kurz je akreditovaný, probíhá online, otevírá se vždy v letním semestru a je určen bakalářským studentům.

Dave mi během našeho setkání vysvětlil hlavní cíl kurzu, kterým je představit pojem digitální společnost ve všech jeho souvislostech – v kurzu se objevují témata jako internet věcí, kritické myšlení v digitálním světě, smart cities a mnohá další. V případě, že mají studenti nějaké dotazy k tématům, úkolům či ke kurzu obecně, mohou se zúčastnit tří online setkání v průběhu kurzu, kde si vše vyjasní. Snahou kurzu je, aby si studenti uvědomili, čím vším jsou obklopeni a jak je digitální svět ovlivňuje v širším měřítku (např. etika v online světě, vlastní digitální identita, jak na nás nahlíží online svět jako jednotlivce či celek apod.). Dave představuje kurz v tomto [krátkém videu](#).

Dále jsem se dozvěděl, že kurz funguje na platformě Medium. Proč? Důvod je prostý, tvůrci chtěli, aby byl obsah dostupný komukoli.

Zdůraznil mi také, že ke každému tématu je vytvořena základní kostra (klíčové články, videa apod.), ale jinak jej vytváří samotní studenti, kteří zde vkládají své vlastní příspěvky. Vytvářejí tak jakousi „učebnici“. Kurz je zakončen třemi úkoly:

- a) Student si vybere jednotlivce či instituci, kteří jsou veřejně na internetu a provede analýzu jejich komunikace skrze různé webové stránky.
- b) Student má za úkol vytvořit příspěvek, kde vysvětlí, jakým nástrahám a výzvám se musí instituce/odvětví postavit, a to pomocí digitálních technologií.
- c) Student má napsat příspěvek o 1 500 slovech, ve kterém zhodnotí důsledky života v digitálním světě, přičemž by měl využít jedno z probíraných témat v kurzu. Z toho 500 slov by měla být úvaha nad tím, jak kurz studenta obohatil, jak mu může pomoci do budoucna.

Z mého pohledu je zakončení kurzu adekvátní a nutí studenty se nad tématy zamýšlet do hloubky. Byl jsem zároveň upozorněn na to, že účastníci kurzu, kteří aktuálně studují, mohou prohlížet starší verze úkolů a inspirovat se tak pro svou vlastní práci, zároveň také dochází k určité eliminaci dotazů na to, jak má úkol vypadat. To je myslím dobře a tento přístup se mi líbí.

Dave mi taktéž připomněl neocenitelnou pomoc Library Student Team v průběhu celého kurzu. Pomáhají vytvářet materiály, komentují příspěvky studentům, vytváří podcast atd.

Z tohoto setkání jsem si odnesl následující postřehy:

- Zajímavé a aktuální téma, kterému se může věnovat i knihovna.
- Důležitost role Library Student Team.
- Spolupráce účastníků kurzu a sdílení zkušeností a názorů.
- Přístupnost kurzu. Inspirace pro lidi, kteří nejsou v kurzu přihlášení, i přesto si mohou odnést plnohodnotné informace.
- Metoda/y jakými se přistupuje k výuce tohoto kurzu.
- Inovativní přístup, jak lze relativně jednoduché téma pojmout a zaujmout tím studenty.

Setkání k open access

Z rozhovorů vyplynulo, že knihovna má velmi silný hlas při prosazování otevřeného přístupu. Zajímal mě například přístup k transformačním smlouvám. Vůči nim jsem zachytil určitou nedůvěru – žádný výraznější posun nepřinesly a stále se platí ty samé poplatky jako doposud. Probíhá diskuse nad tím, kam se bude tato problematika dále posouvat. Další téma se dotklo např. research data management (Figshare jako úložiště výzkumných dat), a na závěr mi bylo představeno nově vzniklé oddělení [Office for Open Research](#), které má za úkol podporovat a propagovat otevřený výzkum na univerzitě.

Závěr pracovní cesty

Studijní stáž, kterou jsem absolvoval, hodnotím velice pozitivně. Celý průběh stáže byl perfektně připraven a zorganizován (velké díky patří zejména Neil Sprunt, Padma Inala a Dave Hirst). Nemám nejmenších výtek. Snad jen, že jsem nemohl zažít naživo workshopy a lekce, neboť nebyl ještě začátek semestru. Na druhou stranu by se mi pak asi zaměstnanci nemohli tolik věnovat v rámci všech setkání, a tedy z tohoto důvodu byl zvolen termín před začátkem nového akademického roku.

Ze stáže si odnáším zejména motivaci do další práce, cenné kontakty, vzhled do mnohem většího týmu informační podpory, a dále inspiraci pro přednášky, kurzy a výukové materiály. Oddělení TLS na mě udělalo velký dojem svým zápletem do práce a širokou nabídkou podpory, kterou poskytuje. Definoval bych to třemi slovy, které ve mně zarezonovaly: otevřenost (ke všemu a ke všem), týmová spolupráce (týmový duch; propojení zaměstnanců a studentů TLS týmu) a inkluzivita (rozmanité pedagogické přístupy – méně teorie, více praxe, větší zapojení studentů do výuky, nenásilná diskuse nad problémy studentů, forma her – kvízy, úkoly, konstruktivistický přístup, gradual release of responsibility apod.)

Děkuji Asociaci knihoven vysokých škol České republiky a své domovské knihovně, že jsem díky jejich finanční podpoře mohl tuto zahraniční cestu absolvovat.